Quomodo Plutarchus Chaeronensis de poëtis scaenicis Graecorum iudicaverit.

Scripsit

Albertus Mühl.

Neoburgii.
Typis expressit Griessmayer.
MDCCCC.

Subsidio fuerunt hi libri:

Plutarchi vitae. Secundum codices Parisinos recognovit Theod. Doehner. Graece et Latine. Volumen primum et secundum. Parisiis.

Plutarchi Chaeronensis Scripta Moralia. Graece et Latine. Tomus primus. Parisiis.

Plutarchi Scripta Moralia. Ex codicibus, quos possidet Regia Bibliotheca Omnibus ab ΚΟΝΤΩΙ cum Reiskiana Editione Collatis emendavit Fredericus Dübner. Graece et Latine. Volumen Secundum. Parisiis.

Leben, Schriften und Philosophie des Plutarch von Chaeronea von Dr. Richard Volkmann. Berlin. 1869.

Plutarchi Vitae Parallelae. Iterum recognovit Carolus Sintenis. Vol. I, II, III, IV, V. Lipsiae. In aedibus B. G. Teubneri.

Plutarchi Chaeronensis Moralia recognovit Gregorius N. Bernardakis. Vol. I, II, III. Lipsiae. In aedibus B. G. Teubneri.

Plutarchi opera, quamquam a multis atque doctissimis viris quasi cum pulvisculo exhausta esse videntur, tamen attingere constitui, ut iis locis pertractatis, quibus Plutarchus iudiciis insertis poëtas scaenicos Graecos cum laude aut cum reprehensione commemoravit eorumque sententias comprobavit aut refutavit, quid omnino Plutarchus de illis poëtis senserit, facile cognosceretur. Nam ut ille in libello „de poëtis audiendis" cap. 10 ait: ὥσπερ ἐν ἀμπέλου φύλλοις καὶ κλήμασιν εὐθαλοῦσι πολλάκις ὁ καρπὸς ἀποκρύπτεται καὶ λανθάνει κατασκιαζόμενος, ita iudiciis et singulis vitis et singulis scriptis moralibus admixtis Plutarchi de poëtis opinio parta nobis tamquam obtegitur; at collectis illius dictis interque se comparatis atque in unum de singulis poëtis iudicium compositis poëtarum quasi imagines illustres aut tristes exprimentur.

Quamquam quid loquor? Nonne Volkmannius, doctus ille atque intellegens Plutarchi existimator, grandi libro copiosissime etiam de illa parte Plutarchi philosophiae, quae ad poëtas pertinet, disseruit? nonne Plutarchum in poëtarum operibus versatissimum fuisse dilucide explanavit?

Atqui paucis verbis illam partem Volkmannius percurrit Plutarchi de poëtis opinione ad totam illius, qui Platonem secutus erat, philosophiam collata. Sed de poëtis scaenicis ipsis et tragicis et comicis multa eaque gravissima dicta ex diversis scriptis, in quae inquirere Volkmannius omisit, colligere licet. Quare si mihi, postquam egregium illum Volkmannii librum, quo Plutarchi vita, scripta, philosophia continentur, supplere conatus sum, fortasse contigerit, ut scientiam operum scriptoris augeam, tantum laboris suscepisse me haud pigebit.

Plurima quidem Plutarchi de arte poëtica iudicia ex libello „de poëtis audiendis" hauriri posse iam Volkmannius declaravit. Ut Plutarchus initio libelli poësim cum capite polypi: [: Πουλύποδος κεφαλῇ ἔνι μὲν κακὸν, ἐν δὲ καὶ ἐσθλόν, ὅτι βρωθῆναι μέν ἐστιν ἥδιστος, δυσόνειρον δ᾽ ὕπνον ποιεῖ, φαντασίας ταραχώδεις καὶ ἀλλοκότους δεχόμενον:] cumque Aegypto comparavit [: Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα πολλὰ δὲ λυγρά:] in eaque comparatione etiam poësi multa vitia inhaerere plane confessus est [: καὶ ποιητικῇ πολὺ μὲν τὸ ἡδὺ καὶ τρόφιμον νέου ψυχῆς ἔνεστιν, οὐκ ἔλαττον δὲ τὸ ταρακτικὸν καὶ παράφορον, ἂν μὴ τυγχάνῃ παιδαγωγίας ὀρθῆς ἡ ἀκρόασις:], ita eum, ut qui esset adminiculum quoddam ruenti iam religioni antiquae, in illos poëtas, qui priscam deorum reverentiam infringere atque contemnere solebant, vehementius acerbiusque invectum esse sine dubio efficitur.

Alios autem poëtas, cultores atque conditores, ut ita dicam, religionis, velut Homerum Hesiodumque plurimi Plutarchum aestimasse quis miretur? Nullum enim poëtam nisi Homerum et Hesiodum cognomine divini dignos esse putavit. [: vide librum, qui „consolatio ad Apollonium" inscribitur cap. 6: ὧν πρῶτος μέν ἐστιν ὁ θεῖος Ὅμηρος εἰπών (versus sequuntur) atque librum, qui est „de defectu oraculorum" cap. 39: κατὰ σὲ καὶ τὸν θεῖον Ἡσίοδον (versus sequitur):]. Sed in aliis quoque locis Plutarchus illos summa laude extulit rarissimeque reprehendit leviter. Quin etiam saepissime auctoritate utitur Homeri Plutarchus in praeceptis „de poëtis audiendis" enumerandis. Atque significatione „ὁ ποιητής" paucissimis locis exceptis Homerum ille intellegit.

Iam vero ad poëtas scaenicos transeamus.

Si Volkmannius illum inprimis opera Homeri, Euripidis, Menandri, dein Pindari Simonidisque accuratissime perlegisse docet, optimo iure eundem Aeschyli Sophoclisque fabulas penitus perspexisse dici potest. Quamquam enim in Plutarchi libris plures versus ex Euripidis fabulis repetiti quam ex Aeschylo et Sophocle reperiuntur, tamen ille de his poëtis tragicis non minus perite ac

graviter iudicat quam de Euripide. Quod autem comicorum poëtarum plerumque Menander commemoratur, praesertim cum fabulae eius sententiis abundent, Aristophanes neglegitur, Plutarchus non ignorationis Aristophanis comoediarum accusandus est, sed plura de illo poëta dicere eum evitasse haud difficile est intellectu.

Iudicia vero, quae Plutarchus in universum de poëtis scaenicis attulit, non sane tantis laudibus referta sunt, quantis ille Homerum Hesiodumque efferre solet. Licet enim interdum laude dignos eos putaverit, proximo loco acerbius eos increpat aut certe dicta eorum refutat et corrigit. Quid autem omnino de poëtis ille senserit, evidentissime professus est in primo capite eius libelli, qui inscribitur „de poëtis audiendis": Οὐ . . . . Δρύαντος υἱὸς κρατερὸς Λυκόοργος ὑγιαίνοντα νοῦν εἶχεν, ὅτι πολλῶν μεθυσκομένων καὶ παροινούντων τὰς ἀμπέλους περιιὼν ἐξέκοπτεν ἀντὶ τοῦ τὰς κρήνας ἐγγυτέρω προσαγαγεῖν καὶ „μαινόμενον" θεὸν, ὥς φησιν ὁ Πλάτων „ἑτέρῳ θεῷ νήφοντι κολαζόμενον" σωφρονίζειν . . . . . μηδ' ἡμεῖς οὖν τὴν ποιητικὴν ἡμερίδα τῶν Μουσῶν ἐκκόπτωμεν μηδ' ἀφανίζωμεν, ἀλλ' ὅπου μὲν ὑφ' ἡδονῆς ἀκράτου πρὸς δόξαν αὐθαδῶς θρασυνόμενον ἐξυβρίζει καὶ ὑλυμανεῖ τὸ μυθῶδες αὐτῆς καί θεατρικόν, ἐπιλαμβανόμενοι κολούωμεν καὶ πιέζωμεν· ὅπου δὲ ἅπτεταί τινος μούσης τῇ χάριτι καὶ τὸ γλυκὺ τοῦ λόγου καὶ ἀγωγὸν οὐκ ἄκαρπόν ἐστιν οὐδὲ κενόν, ἐνταῦθα φιλοσοφίαν εἰσάγωμεν καὶ καταμιγνύωμεν. Quod dictum num ad alios poëtas referamus atque ad scaenicos poëtas? An alii poëtae id faciunt, quod Plutarchus dicit: „θρασυνόμενοι ἐξυβρίζουσιν" ac comici? Neque vero comicorum modo impietatem atque iactantiam ille improbat et supprimere studet, sed etiam tragicorum auctoritas et veneratio, quam apud nos, summa eorum gravitate commotos, semper habebunt, a Plutarcho non leviter infringitur. Cuius rei ex exemplis de Plutarchi libris depromendis firmissima argumenta ducamus!

Euripides quidem refellitur in vita Thesei cap. 29: Συνέπραξε δὲ sc. Θησεὺς καὶ Ἀδράστῳ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ὑπὸ τῇ Καδμείᾳ πεσόντων, οὐχ ὡς Εὐριπίδης ἐποίησεν ἐν τραγῳδίᾳ, μάχῃ τῶν Θηβαίων κρατήσας, ἀλλὰ πείσας καὶ σπεισάμενος. Eodem capite ab Aeschylo Euripidem refelli demonstratur: Καταμαρτυροῦσι δὲ τῶν Εὐριπίδου Ἱκετιδῶν οἱ Αἰσχύλου Ἐλευσίνιοι . . . . Ex Euripidis amatoribus se ipsum eximere Plutarchum his verbis plane apparet [: vita Lycurgi cap. 31 :]: . . . . ὥστε ἀπολόγημα καὶ μαρτύριον μέγα εἶναι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Εὐριπίδην τὸ μόνῳ συμπεσεῖν αὐτῷ κτἑ. Atque quin acerba illa vituperatio poëtarum [: vita Periclis cap. 39 :]: . . . οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάταις δόξαις ἁλίσκονται τοῖς αὑτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον, ἐν ᾧ τοὺς θεοὺς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλὲς ἕδος καὶ ἀσάλευτον καλοῦντες . . . . . αὐτοὺς δὲ τοὺς θεοὺς ταραχῆς καὶ δυσμενείας καὶ ὀργῆς ἄλλων τε μεστοὺς παθῶν ἀποφαίνοντες . . . etiam ad scaenicos poëtas, nec non ad Euripidem pertineat, haud facile est addubitandum.

Nec mirum, si Plutarchus adhaerescens cultui venerationique deorum infestissime atque gravissime eos poëtas obiurgat. Atqui Euripides inprimis deorum metum religionemque antiquam maxime diminuit. Itaque multas sententias Euripidis contemnendas aut in melius reficiendas esse Plutarchum censuisse facile sequitur.

In Alcibiadis quidem vita cap. 1 Euripides redarguitur: . . . οὐ γὰρ, ὡς Εὐριπίδης ἔλεγε, πάντων τῶν καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστιν. Vel in rebus vilioribus Plutarchus non potuit non refellere Euripidem, ut in vita Niciae cap. 17. Exercitu Atheniensium bello Peloponnesiaco in Sicilia deleto Euripides hoc scripsit epitaphium: Οἵδε—sc. οἱ Ἀθηναῖοι — Συρακοσίους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν, Ἄνδρες, ὅτ' ἦν τὰ θεῶν ἐξ ἴσου ἀμφοτέροις. Additque Plutarchus: οὐκ ὀκτὼ δὲ νίκας, ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὕροι Συρακουσίους νενικημένους ὑπ' αὐτῶν. Deinde in vita Demosthenis cap. 1 alia refutatio est: Ὁ μὲν γράψας τὸ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῆς

Ὀλυμπίασιν ἱπποδρομίας εἰς Ἀλκιβιάδην ἐγκώμιον, εἴτ᾽ Εὐριπίδης, ὡς ὁ πολὺς κρατεῖ λόγος, εἴθ᾽ ἕτερός τις ἦν, φησὶ χρῆναι τῷ εὐδαίμονι πρῶτον ὑπάρξαι τὴν πόλιν εὐδόκιμον· ἐγὼ δὲ τῷ μὲν εὐδαιμονήσειν μέλλοντι τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν . . . . οὐδὲν διαφέρειν ἡγοῦμαι ἀδόξου καὶ ταπεινῆς πατρίδος ἢ μητρὸς ἀμόρφου καὶ μικρᾶς γενέσθαι.

Aspernatur autem prorsus ille Euripidem (et Sophoclem), cum adulescentes moneat, ut ab poëtarum vitiis caveant neve sermones astutos, qui turpibus ac pravis factis a poëtis accommodati sint, comprobent, sed ut magis, quam ipsa impudica facta, orationes huiusmodi aversentur [: „de poëtis audiendis“ cap. 8 :]: . . . . μηδὲν οὖν τούτων κομψὸν ἡγεῖσθαι καὶ πανοῦργον ὁ νέος ἐθιζέσθω μηδὲ προσμειδιάτω ταῖς τοιαύταις εὑρεσιλογίαις, ἀλλὰ βδελυττέσθω τοὺς λόγους μᾶλλον ἢ τὰ ἔργα τῆς ἀκολασίας. Redarguitur etiam sententia Euripidis in libello „de adulatore et amico“ cap. 28: . . . οὐ χεῖρόν ἐστι περὶ τούτων διελθεῖν καὶ ἀποκρίνασθαι τῷ Εὐριπίδῃ λέγοντι ·„ὅταν δ᾽ ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί δεῖ φίλων;“ ὅτι δεῖ μάλιστα παρρησιαζομένων τῶν φίλων τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τὸ ἄγαν ὑφιέντων τοῦ φρονήματος.

Neque solum vituperantem, sed etiam cavillantem audimus Plutarchum in libello „de amicorum multitudine“ cap. 6: οὐ γὰρ Εὐριπίδῃ πειστέον λέγοντι· „χρὴ γὰρ μετρίαν εἰς ἀλλήλους φιλίαν“ κτέ. καθάπερ πόδα νεὼς ἐνδιδόντι καὶ προσάγοντι ταῖς χρείαις τὴν φιλίαν. Ἀλλὰ τοῦτο μέν, ὦ Εὐριπίδη, μεταθῶμεν ἐπὶ τὰς ἔχθρας καὶ κελεύωμεν μετρίας ποιεῖσθαι τὰς διαφορὰς καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν τῆς ψυχῆς . . . Rursusque corrigitur poëta in libro, qui inscribitur „consolatio ad Apollonium“ cap. 28: ἐπιλελησμένοις οὖν ἐοίκαμεν ὅτι οὐ μόνον, ὥς φησιν Εὐριπίδης, „τὰ χρήματα“ οὐκ „ἴδια κέκτηνται βροτοί“, ἀλλ᾽ ἁπλῶς τῶν ἀνθρωπίνων οὐδέν, neque minus repugnatur Euripidi in dissertatione „de Pythiae oraculis“ cap. 26: οὐ πείθετει ὁ θεὸς τῷ Εὐριπίδῃ ὥσπερ νομοθετοῦντι καὶ λέγοντι ·„Φοῖβον ἀνθρώποις μόνον χρὴ θεσπιῳδεῖν.“ Additque Plutarchus: Χρώμενος δὲ θνητοῖς ὑπηρέταις καὶ προφήταις κτέ. Denuo redarguitur Euripides in dissertatione, quae sequitur et inscribitur „de defectu oraculorum“ cap. 40: . . .

οὐ γάρ, ὡς ὁ Εὐριπίδης φησί· „μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς“, ἀλλ᾽ οὗτος ἔμφρων μὲν ἀνὴρ καὶ τῷ νοῦν ἔχοντι τῆς ψυχῆς κτέ.

Atque insolentissimae iactantiae accusat Plutarchus Euripidem in libro, qui inscribitur „Qua quis ratione se ipse sine invidia laudet“ cap. 1: ὁ γοῦν Εὐριπίδης εἰπών· „εἰ δ᾽ ἦσαν ἀνθρώποισιν ὠνητοὶ λόγοι“ κτέ. φορτικωτάτῃ κέχρηται μεγαλαυχίᾳ συγκαταπλέκων τοῖς τραγῳδουμένοις πάθεσι καὶ πράγμασι μηδὲν προσήκοντα τὸν περὶ αὑτοῦ λόγον, cum Pindarus eiusdem vitii convictus [:οὐ παύεται sc. ὁ Πίνδαρος — μεγαληγορῶν περὶ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως:] statim excusetur his verbis: ἀξίας μὲν ἐγκωμίων οὔσης· τίς γὰρ οὔ φησιν; Iamque pridem se indignari sententiam poëtae: „Μέλλει, τὸ θεῖον δ᾽ ἐστὶ τοιοῦτον φύσει“ confessus est Plutarchus in libro „de his, qui sero a numine puniuntur“ cap. 2: ἔκπαλαι δ᾽ ἠγανάκτουν ἀκούων Εὐριπίδου λέγοντος . . . . Atque adeo stultus appellatur Euripides in eodem capite: . . . ὅθεν Εὐριπίδης ἄτοπος, εἰς ἀποτροπὴν κακίας τούτοις χρώμενος· „Οὔτοι προσελθοῦσ᾽ ἡ Δίκη σε, μὴ τρέσῃς“ κτέ. Neque leviter ille poëtam incusavit, quod de amore humiliter sensisset [: Amatorius cap. 18 :]: Ἡμῖν δὲ βασιλεὺς καὶ ἄρχων καὶ ἁρμοστὴς ὁ Ἔρως ὑπὸ Ἡσιόδου καὶ Πλάτωνος καὶ Σόλωνος ἀπὸ τοῦ Ἑλικῶνος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἐστεφανωμένος κατάγεται καὶ κεκοσμημένος εἰσελαύνει, πολλαῖς συνωρίσι φιλίας καὶ κοινωνίας, οὐχ οἵαν Εὐριπίδης φησὶν· „αἰδοῦς ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πέδαις“ ψυχρὰν οὗτός γε καὶ βαρεῖαν ἐν χρείᾳ περιβαλὼν ὑπ᾽ αἰσχύνης ἀνάγκην, ἀλλ᾽ ὑπὸ πτεροῦ φερομένης ἐπὶ τὰ κάλλιστα τῶν ὄντων καὶ θειότερα περὶ ὧν ἑτέροις εἴρηται βέλτιον. Summorum igitur atque sapientissimorum Graecorum iudicium contra Euripidis sententiam protulisse Plutarchum plane apparet. Denique refutatur Euripides in libro „de animae procreatione in Timaeo“ cap. 27: Εὐριπίδης δ᾽ οὐκ ὀρθῶς ἀντὶ τοῦ συμπλεκτικοῦ τῷ διαζευκτικῷ κέχρηται· „Ζεύς, εἴτ᾽ ἀνάγκη φύσεως, εἴτε νοῦς βροτῶν“ καὶ γὰρ ἀνάγκη καὶ νοῦς ἐστιν ἡ διήκουσα διὰ πάντων δύναμις.

At fortasse dixerit aliquis, a Plutarcho compluribus vel, ut potius dicam, multis locis Euripidem esse laudatum. Quod negare minus est in animo. Quaeritur autem, utrum laus Euripidi tributa

plus valeat an reprehensiones, quas quin saepius inveniamus, quam laudes, in dubium vocari non potest. Itaque ex re esse videtur gravissima dicta, quibus Euripidis sententiae probantur, subtiliter perspicere.

Laudatur Euripides in vita Sullae cap. 4 his verbis: Ἡ μὲν οὖν ἔχθρα sc. Μαρίου καὶ Σύλλα . . . . ἀπέδειξε τὸν Εὐριπίδην σοφὸν ἄνδρα καὶ πολιτικῶν ἐπιστήμονα νοσημάτων διακελευσάμενον φυλάττεσθαι τὴν φιλοτιμίαν ὡς ὀλεθριωτάτην καὶ κακίστην δαίμονα τοῖς χρωμένοις.

Cum autem Plutarchus impietatem atque arrogantiam Euripidis corripiat, nil mirum, si sapientem illum reipublicaeque gerendae peritissimum fuisse ostendit. An sapientissimum quemque honestissimum esse oportet? Ac tamen ille de Euripide, quamvis „πολιτικῶν ἐπιστήμων νοσημάτων“ fuerit, dicit in libro, quo „praecepta reipublicae gerendae“ continentur, cap. 18: . . . ἢ τὸν Εὐριπίδην ἐπανορθωτέον, ᾄδοντα καὶ λέγοντα, ὡς „Εἴπερ ἀγρυπνεῖν χρὴ καὶ φοιτᾶν ἐπ' αὐλὴν ἑτέρου καὶ ὑποβάλλειν ἑαυτὸν ἡγεμονικῇ συνηθείᾳ, πατρίδος πέρι κάλλιστον ἐπὶ ταῦτα χωρεῖν, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις φιλίας ἀσπάζεσθαι καὶ διώκειν.

Corrigendum igitur esse prudentem illum Euripidem etiam in iis rebus, quae ad rempublicam administrandam pertineant, Plutarchus hoc loco dilucide declarat. In libro „de educatione puerorum“ cap. 9 testimonio utitur ille Euripidis sententia: Τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ Εὐριπίδης λέγων· „ἐγὼ δ' ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον“ κτέ. rursusque cap. 14: ἔχω δὲ μάρτυρα τούτου — sc. ὅτι οὐ τὸ νικᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἡττᾶσθαι ἐπίστασθαι καλὸν ἐν οἷς τὸ νικᾶν βλαβερόν — Εὐριπίδην τὸν σοφὸν ἐπαγαγέσθαι λέγοντα ·„δυοῖν λεγόντων, θατέρου θυμουμένου ὁ μὴ ἀντιτείνων τοῖς λόγοις σοφώτερος“, denique cap. 15: Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις Εὐριπίδης οὕτω λέγων · „ἀλλ' ἔστι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς ἔρως“ κτέ. Quae omnia prudentiam tantum poëtae demonstrare quis ignoret? Affirmat enim ille, si recte dico, opinionem de sapientia Euripidis in vita Sullae demonstratam his omnibus locis.

Itaque contendere mihi liceat Plutarchum, ubicumque laudans poëtam commemoravit, nihil aliud in animo habuisse nisi illius prudentiam, quam nos „Lebensweisheit, Lebenserfahrung" vocamus, comprobare, ut in libro „de adulatore et amico" cap. 21: Ὁ τοῦ φίλου τρόπος, ὥσπερ ὁ τῆς ἀληθείας μῦθος, ἁπλοῦς ἐστι κατ᾽ Εὐριπίδην καὶ ἀφελὴς καὶ ἄπλαστος · ὁ δὲ τοῦ κόλακος ὄντως· „νοσῶν ἐν αὑτῷ φαρμάκων δεῖται σοφῶν" iterumque in „consolatione ad Apollonium" cap. 2: . . . κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Εὐριπίδην [: versus sequuntur :] in eodemque libro cap. 15: . . . . πάνυ δὲ καλῶς καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ τῶν τὰς μακρὰς νοσηλείας ὑπομενόντων φησί [: versus sequuntur :]. Neque minus laudatur poëtae prudentia in dissertatione „de Ei apud Delphos" cap. 21: . . . εἰκότως οὖν ὁ Εὐριπίδης εἶπεν · „λοιβαὶ νεκύων φθιμένων" κτέ., necnon in dissertatione „de garrulitate" cap. 1: . . . . εἴπερ οὖν Εὐριπίδης καλῶς εἶπε πρὸς τὸν ἀσύνετον ἀκροατὴν κτέ.

Iustissimum autem argumentum, si quis Plutarchum fuisse Euripidis laudatorem existimet, ex „quaestionum convivalium" libro 7, quaest. 7, cap. 1 repetere posse videtur; dicit enim Plutarchus: Ὡς τά γ᾽ ἄλλα φίλος ὢν Εὐριπίδης ἐμὲ γοῦν οὐ πέπεικε, περὶ μουσικῆς νομοθετῶν, ὡς ἐπὶ τὰ πένθη καὶ τὰς βαρυφροσύνας μετακομιστέας οὔσης. At laus ilico imminuitur verbis: οὐ πέπεικε atque verbis: „τά γ' ἄλλα φίλος ὤν" alias sententias atque eas, quas semper prudentes ille significat, intellegi haud facile est demonstrare.

Firmissimo sane testimonio Plutarchum evitasse in Euripidem laudes cumulare eiusque auctoritatem magnopere elevasse est mihi cap. 29 vitae Niciae, in quo Plutarchus haec memoriae prodidit: Ἔνιοι δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν. Μάλιστα γάρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ τὴν μοῦσαν οἱ περὶ Σικελίαν καὶ μικρὰ τῶν ἀφικνουμένων ἑκάστοτε δείγματα καὶ γεύματα κομιζόντων ἐκμανθάνοντες ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλήλοις. Τότε γοῦν φασι τῶν σωθέντων οἴκαδε συχνοὺς ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρόνως καὶ διηγεῖσθαι τοὺς μέν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείθησαν ἐκδιδάξαντες ὅσα τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνηντο, τοὺς δ' ὅτι πλανώμενοι μετὰ τὴν μάχην τροφῆς καὶ ὕδατος μετέ-

λαβον τῶν μελῶν ᾄσαντες. Tantam vim igitur infuisse poëtae fabulis, ut vel hostes infestissimi, pulchritudine ac gravitate earum commoti, Athenienses captos libertate donaverint, ex illa narratione plane potest cognosci. Quod autem ne minimam quidem laudem ille addidit, sed famam poëtae praeclarissimam et quae longe lateque vagata erat, silentio omisit, etiam laudes aliis locis Euripidi tributas non magni momenti esse tantumque abesse, ut Plutarchus Euripidem admiretur, ut illius obtrectator appellari possit, ex illo capite dilucide apparet.

An quisquam Plutarchum laudem fuisse retenturum dicat, si eadem de Homero eiusque carminibus tradenda fuissent?

Neque minus quam Euripidis etiam **Sophoclis** laus diminuitur a Plutarcho, quod, etsi ille hunc poëtam rarius commemoravit, quam Euripidem, ex multis dictis colligi potest.

Refellitur Sophocles in vita Phocionis cap. 1: Οὐ γὰρ Σοφοκλεῖ γε προσεκτέον ἀσθενῆ ποιοῦντι τὴν ἀρετὴν ἐν οἷς φησιν· „'Αλλ' οὐ γάρ, ὦναξ, οὐδ' ὃς ἂν βλάστῃ μένει νοῦς τοῖς κακῶς πράξασιν, ἀλλ' ἐξίσταται".

Dein vituperatur in libro „de poëtis audiendis" cap. 8: οὐ πάνυ γὰρ ἀληθὲς τὸ τοῦ Σοφοκλέους λέγοντος· „οὐκ ἔστ' ἀπ' ἔργων μὴ καλῶν ἔπη καλά" καὶ γὰρ οὗτος εἴωθεν ἤθεσι φαύλοις καὶ ἀτόποις πράγμασι λόγους ἐπιγελῶντας καὶ φιλανθρώπους αἰτίας πορίζειν. Orationes igitur, quae arrideant et benignas excusationes moribus perversis ac factis pravis in fabula expositis non respondere exprobrare vult Plutarchus Sophocli. Idemque poëtae sententias corrigit easque ab aliis mutatas esse ostendit, ut in cap. 12 eiusdem libri: ὁ Ζήνων ἐπανορθούμενος τὸ τοῦ Σοφοκλέους· „ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται, κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ" μετέγραψεν ·„οὐκ ἔστι δοῦλος, ἢ ἐλεύθερος μόλῃ". Additque Plutarchus: Τί δὴ κωλύει καὶ ἡμᾶς ταῖς τοιαύταις ὑποφωνήσεσι τοὺς νέους ὑποκαλεῖν πρὸς τὸ βέλτιον. Sequenti sermone complures Sophoclis sententiae a Plutarcho transmutantur, cum suum iudicium

secutus sit, haec proferens in cap. 13: Ἂν δὲ φαίνηταί τις ἐπιλήψεως δεόμενος, τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν παθῶν ἐπιλαμβάνου. Acerbissime autem corripit Plutarchus poëtam in dissertatione „de fortuna“ cap. 2: . . . ἐλήρησεν εἰπὼν ὁ Σοφοκλῆς, ὅτι „πᾶν τὸ ζητούμενον ἁλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον“ καὶ πάλιν αὖ τὰ πράγματα διαιρῶν· „τὰ μὲν διδακτὰ μανθάνω, τὰ δ' εὑρετὰ ζητῶ, τὰ δ' εὐκτὰ παρὰ θεῶν ᾐτησάμην“. τί γὰρ εὑρετὸν ἢ τί μαθητόν ἐστιν ἀνθρώποις, εἰ πάντα περαίνεται κατὰ τύχην; Ut igitur ille Euripidem stultitiae accusat [: de sera numinis vindicta cap. 2:], ita Sophoclem vel dementiae arguit. Corrigitur deinde Sophocles in libro „de defectu oraculorum“ cap. 15 his verbis: . . . οὔτε ὁ Σοφοκλέους Ἄδμητος sc. ὀρθῶς εἶπεν· „οὑμὸς δ' ἀλέκτωρ αὐτὸν ἦγε πρὸς μύλην“ sc. Ἀπόλλωνα eundemque omnia mortalia nimis despexisse Plutarchus profitetur in libro „de cohibenda ira“ cap. 16: ὁ δὲ Σοφοκλῆς λέγων ὅτι „τὰ πλεῖστα φωρῶν αἰσχρὰ φωράσεις βροτῶν“ ἄγαν ἔοικεν ἡμῖν ἐπεμβαίνειν καὶ κολούειν.

Sed pari modo atque Euripidi etiam Sophocli laudes tribuit Plutarchus magis iam cum hoc poëta consentiens in praeceptis et morum et religionis. Auctore quidem utitur Plutarchus poëta in comparatione Lycurgi et Numae cap. 3: . . . καὶ σαφέστατα τὸ γιγνόμενον εἴρηκε Σοφοκλῆς ἐν τούτοις· „καὶ τὰν νέορτον, ἇς ἔτ' ἄστολος χιτὼν“ κτέ. Comprobatur deinde illud Sophocleum: „Ταχεῖα πειθὼ τῶν κακῶν ὁδοιπορεῖ“ in vita Artaxerxis cap. 28 his verbis: Καθόλου μὲν οὖν ἴσως τὸ Σοφόκλειον. Rursusque laudatur Sophocles in libro „de garrulitate“ cap. 4: ὁ μὲν γὰρ Σοφοκλέους Νέστωρ τὸν Αἴαντα τραχυνόμενον τῷ λόγῳ πραΰνων ἠθικῶς τοῦτο εἴρηκεν· „οὐ μέμφομαί σε· δρῶν γὰρ εὖ κακῶς λέγεις“; deinde in libro „de cupiditate divitiarum“ cap. 5: Ὁ Σοφοκλῆς ἐρωτηθείς, εἰ δύναται γυναικὶ πλησιάζειν· „εὐφήμει, ἄνθρωπε“, εἶπεν „ἐλεύθερος γέγονα, λυττῶντας καὶ ἀγρίους δεσπότας διὰ τὸ γῆρας ἀποφυγών“. Additque Plutarchus: Χάριεν γὰρ ἅμα ταῖς ἡδοναῖς συνεκλιπεῖν τὰς ἐπιθυμίας κτέ. Quo dicto sui compotem atque bonis moribus praeditum fuisse Sophoclem ille demonstrare vult. Etiam in octavo libro Quaest. Conv., quaest. 9, cap. 3 de his rebus, quae esse non creduntur, quia ante non fuerint, poëtam

recte iudicasse efficit Plutarchus: τοῦ Σοφοκλέους ἐπὶ τῶν, ὅτι μὴ πρότερον ἦν, ἀπιστουμένων, εἰ γέγονε νῦν, οὐ φαύλως εἰπόντος· „Ἅπαντα τἀγέννητα πρῶτον ἦλθ' ἅπαξ“ κτέ. Veneri optimum cognomen indidisse poëtam Plutarchus in libro, qui inscribitur „Amatorius“ laudans commemorat cap. 13: Ζείδωρον αὐτὴν — sc. Ἀφροδίτην — Ἐμπεδοκλῆς, Εὔκαρπον δὲ Σοφοπλῆς ἐπιμελῶς πάνυ καὶ πρεπόντως ὠνόμασεν eosque detestans, qui corpus libenter prostituunt, auctore usus est Sophocle in eiusdem libri cap. 23: Διὸ τοὺς μὲν ἡδομένους τῷ πάσχειν εἰς τὸ χείριστον τιθέμενοι γένος κακίας, οὔτε πίστεως μοῖραν, οὔτε αἰδοῦς, οὔτε φιλίας νέμομεν, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς κατὰ τὸν Σοφοκλέα· „Φίλων τοιούτων οἱ μὲν ἐστερημένοι χαίρουσιν, οἱ δ' ἔχοντες εὔχονται φυγεῖν“.

Sophoclem vero pluris putasse, quam Aeschylum Plutarchum ex duobus locis cognoscere licet. Memoriae enim ille prodidit in vita Cimouis cap. 8: Ἔθεντο — sc. οἱ Ἀθηναῖοι — εἰς μνήμην αὐτοῦ — sc. Θησέως — καὶ τὴν τῶν τραγῳδῶν κρίσιν ὀνομαστὴν γενομένην. Πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ Σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος Ἀψεφίων ὁ ἄρχων . . . . κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος, ὡς δὲ Κίμων . . . προελθὼν εἰς τὸ θέατρον . . . ὁρκώσας ἠνάγκασε καθίσαι καὶ κρῖναι δέκα ὄντας. . . . Ὁ μὲν οὖν ἀγὼν καὶ διὰ τὸ τῶν κριτῶν ἀξίωμα τὴν φιλοτιμίαν ὑπερέβαλεν. Νικήσαντος δὲ Σοφοκλέους λέγεται τὸν Αἰσχύλον περιπαθῆ γενόμενον καὶ βαρέως ἐνεγκόντα χρόνον οὐ πολὺν Ἀθήνησι διαγαγεῖν . . . . Cum autem Plutarchus magna auctoritate fuisse illos iudices certaminis existimet [:τὸ τῶν κριτῶν ἀξίωμα:], etiam optimo iure praemium certaminis illos Sophocli decrevisse ex eo loco sequitur.

Alterum argumentum idque firmissimum praebet nobis cap. 7 libri „de profectibus in virtute“, in quo Plutarchus philosophantes, qui fastu orationis repudiato vere proficere incipiunt, cum Sophocle Aeschyli vitia emendante comparat: Ὥσπερ γὰρ ὁ Σοφοκλῆς ἔλεγε τὸν Αἰσχύλου διαπεπαιχὼς ὄγκον, εἶτα τὸ πικρὸν καὶ κατάτεχνον τῆς αὐτοῦ παρασκευῆς, τρίτον δὲ τὸ τῆς λέξεως μεταβάλλειν εἶδος, ὅπερ ἠθικώτατόν ἐστι καὶ βέλτιστον, οὕτως οἱ φιλοσοφοῦντες, ὅταν ἐκ τῶν πανηγυρικῶν καὶ κατατέχνων εἰς τὸν ἁπτόμενον ἤθους καὶ πάθους λόγον καταβῶσιν, ἄρχονται τὴν ἀληθῆ προκοπὴν καὶ

ἄτυφον προκόπτειν. Qua comparatione Plutarchus et Sophoclem laude dignum esse, quod antiquam tragoediam quasi emendaverit atque excoluerit eaque re et Aeschylo praestantiorem fuisse poëtam et Aeschyli tragoediis tria vitia inhaerere demonstrat: fastum orationis, apparatum nimis difficilem et artificiosum, dictionis formam impolitam.

Iamque ad **Aeschyli** tragoedias pervenimus, de quo Plutarchus perpauca commemorat. Refutatur quidem Aeschylus in libro „de defectu oraculorum“ cap. 15: . . . καὶ οὔτ' Αἰσχύλος εἶπεν sc. ὀρθῶς· „ἁγνόν τ' Ἀπόλλω φυγάδ' ἀπ' οὐρανοῦ θεόν“, quem versum Plutarchus etiam in libro „de exilio“ refert cap. 17 his verbis: . . . καὶ περὶ μὲν ὧν Αἰσχύλος ᾐνίξατο καὶ ὑπεδήλωσεν εἰπών· „ἁγνόν τ' Ἀπόλλω φυγάδ' ἀπ' οὐρανοῦ θεόν“, εὔστομά μοι κείσθω, καθ' Ἡρόδοτον.

Contra pluribus locis poëtae ille laudem tribuit, ut in dissertatione „de poëtis audiendis“ cap. 11: . . . καὶ Τιμόθεος ὁρμηθεὶς οὐ κακῶς ἐν τοῖς Πέρσαις τοὺς Ἕλληνας παρεκάλει· „Σέβεσθ' αἰδῶ συνεργὸν ἀρετᾶς δοριμάχου“. Additque Plutarchus: Αἰσχύλος δὲ καὶ τὸ πρὸς δόξαν ἔχειν ἀτύφως, καὶ μὴ διασοβεῖσθαι μηδὲ ἐπαίρεσθαι τοῖς παρὰ τῶν πολλῶν ἐπαίνοις ἐν τῷ φρονεῖν τίθεται, περὶ τοῦ Ἀμφιαράου γράφων· [: versus sequuntur :]; prudentem igitur hominem decere vulgi favore non efferri censet poëta. Rursusque laudatur Aeschylus in „consolatione ad Apollonium“ cap. 10: Ὁ δ' Αἰσχύλος καλῶς ἔοικεν ἐπιπλήττειν τοῖς νομίζουσι τὸν θάνατον εἶναι κακόν, λέγων ὧδε· „Ὡς οὐ δικαίως θάνατον ἔχθουσιν βροτοί“ κτέ. Aeschylum de amore quoque rectissime iudicasse ostendit Plutarchus in „Amatorio“ cap. 21: . . . . . καὶ γὰρ Αἰσχύλος ὀρθῶς ἐποίησε· „Νέας γυναικὸς οὔ με μὴ λάθῃ φλέγων ὀφθαλμός, ἥτις ἀνδρὸς ᾖ γεγευμένη“. Vim aquae vel ignem compescentis Aeschylum expertum esse ex libro „de primo frigido“

cap. 14 perspicuum est: Τὸ γὰρ ὕδωρ ὁ μὲν Αἰσχύλος, εἰ καὶ τραγικῶς, ἀλλ' ἀληθῶς εἶπε· „Παῦ' ὕδωρ δίκην πυρός". Nonne autem in verbis „εἰ καὶ τραγικῶς" levem reprehensionem inesse existimandum est?

Haec fere de poëtis tragicis cum laude aut vituperatione dicuntur.

At plurimis locis etiam illorum poëtarum sententias Plutarchum adhibuisse silentio transisse videor. Constat quidem saepissime Plutarchum poëtarum dicta citasse neque laude neque reprehensione addita. Quod ne quis velit in poëtarum laudem vertere vel demonstrare magna illorum auctoritate esse nisum Plutarchum! Nonne potius scriptoris ingenium admiremur, qui, cum modo opprobriis quasi oneraverit poëtas, eorundem dictis aptissime utitur, quibus suas ipsius sententias affirmet? Ex omnibus autem Plutarchi scriptis facile potest perspici Euripidis sententias eum saepius quam Sophoclis Aeschylique, Sophoclis dicta saepius quam Aeschyli attulisse. Qua de causa, cum illos poëtas simul enumerat, primum Euripidem, dein Sophoclem, denique Aeschylum, cum autem Euripidem et Sophoclem aut Aeschylum, Euripidem prius nominat. Quod haec exempla testantur: In vita Alexandri Magni cap. 8 scribit Plutarchus: Κἀκεῖνος — sc. Ἅρπαλος — ἔπεμψεν αὐτῷ τάς τε Φιλίστου βίβλους καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου τραγῳδιῶν συχνάς; iterumque in libro „de gloria Atheniensium" cap. 5 . . . . ἡ Εὐριπίδου σοφία καὶ ἡ Σοφοκλέους λογιότης καὶ τὸ Αἰσχύλου στόμα . . .; rursusque in vita Demosthenis cap. 7: . . . . ἄν μοι τῶν Εὐριπίδου τινὰ ῥήσεων ἢ Σοφοκλέους εἰπεῖν ἐθελήσῃς; denique in libro „de exilio" cap. 13: τίς γὰρ εἴρηκεν . . . . ἐγκώμιον τοιοῦτον οἷον Εὐριπίδης; [: versus sequuntur :] pauloque infra: ἀκήκοας δήπου καὶ τουτὶ τὸ ἐπιγραμμάτιον· „Αἰσχύλον Εὐφορίωνος" κτέ.

Quam male autem **omnino de tragoediis** existimaverit Plutarchus, facile est intellectu ex eo, quod adulescentes monuit in libro „de poëtis audiendis“ cap. 8, ne ad pravos mores inclinarent, sermonibus probabilibus tragoediarum adducti: . . . . οὐκ ἐάσομεν φορὰν πρὸς τὰ φαῦλα γίγνεσθαι τῶν ἠθῶν, ἀλλὰ τῶν βελτιόνων ζῆλον καὶ προαίρεσιν, εὐθὺς τοῖς μὲν τὸ ψέγειν, τοῖς δὲ τὸ ἐπαινεῖν ἀποδιδόντες. [: Verbis illis: „εὐθὺς τοῖς μὲν τὸ ψέγειν, τοῖς δὲ τὸ ἐπαινεῖν ἀποδιδόντες“ plane confessus est scriptor, quomodo poëtas eorumque opera tractasset :]. μάλιστα δὲ τοῦτο ποιεῖν δεῖ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, ὅσαι λόγους ἔχουσι πιθανοὺς καὶ πανούργους ἐν πράξεσιν ἀδόξοις καὶ πονηραῖς. Ad mores igitur depravandos et corrumpendos aptissimas esse censet Plutarchus tragoedias, nisi a magistris commonefacti adulescentes a verbis caveant turpibus factis accommodatis. Cuius dicti exemplis utitur scriptor Euripidis Sophoclisque sententiis, quas iam supra commemoravimus. Mirum vero, quam diversa nos sentiamus de antiqua tragoedia, quam disciplinam quandam et morum et ingenii esse haud inepte arbitramur!

Maxime autem extenuantur laudes tragoediae in libro „de gloria Atheniensium“ cap. 5. Cum enim nos optimo iure teneamus Atheniensium gloriam non solum per homines reipublicae gerendae peritissimos, per praeclaros duces, egregios oratores, artifices perfectissimos esse auctam, sed etiam inprimis cum per Aristophanem, summum comoediarum scriptorem, tum per sidera illa lucida, quae splendidissime micant in coelo poëseos: Aeschylum, Sophoclem, Euripidem, longe aliter iudicat Plutarchus, qui haec scripsit: Ἤνθησε δὲ ἡ τραγῳδία καὶ διεβοήθη, θαυμαστὸν ἀκρόαμα καὶ θέαμα τῶν τότ' ἀνθρώπων γενομένη. Quibus verbis obscure ille profitetur suis temporibus Graecos tragoedias admirari desiisse. Utilitatem vero tragoedias civitati Atheniensium praebuisse prorsus negat dicens: Τίνα οὖν αἱ καλαὶ τραγῳδίαι ταῖς Ἀθήναις ὄνησιν ἤνεγκαν; postea enumerantur aliquot viri iique praeclarissimi, qui de Atheniensibus bene sunt meriti: Themistocles, Pericles, Miltiades, Cimon.

Εἰ οὕτως ἡ Εὐριπίδου σοφία καὶ ἡ Σοφοκλέους λογιότης καὶ τὸ Αἰσχύλου στόμα τι τῶν δυσχερῶν ἀπήλλαξεν, ἤ τι τῶν

λαμπρῶν περιεποίησεν, ἄξιόν γε τὰ δράματα τοῖς τροπαίοις ἀντιπαραθεῖναι καὶ τῷ στρατηγίῳ τὸ θέατρον ἀνταναστῆσαι καὶ ταῖς ἀριστείαις τὰς διδασκαλίας ἀντιπαραβαλεῖν. Summam praestantiam illorum poëtarum bene cognoverat Plutarchus, cum Euripidi sapientiam, Sophocli facundiam, Aeschylo grandiloquentiam attribueret. Quo maiore in vitio est, quod humili obtrectatione ductus de gloria illorum bene parta detrahere conatus est! Nonne ipse tradidit tam multos Athenienses, Euripidis tragoedias recitantes, e servitute Siculorum esse liberatos? Ac tamen nil rerum adversarum poëtas depulisse dicere ausus est! Athenienses scilicet poëtas laude non esse dignos iudicat bonus Plutarchus. „ἤ τι τῶν λαμπρῶν περιεποίησεν“ exclamat ille! Quid? Fama poëtarum non modo in Graeciae civitatibus, sed etiam in omnibus imperii Romani partibus divulgata est et is, qui in Athenis ipsis, domicilio artium et litterarum aliquamdiu vixit, ne minimo quidem honore illos dignos existimat? „Hic quidem“, ut Horatii verbis utar, „nigrae sucus loliginis, haec est aerugo mera“.

Nonne tropaeis ducum victorum praemia victoriarum in scaena partarum comparanda sunt, quae quanti fuerint momenti, ipse commemorat in vita Cimonis, ut supra demonstravimus? Oblitus esse prorsus Plutarchus videtur duces ipsos praeclarissimos in magno honore posuisse penes se esse tragoediarum arbitrium.

Quin ad acerbam cavillationem progressus in proximo capite scribit: Βούλεσθε τοὺς ἄνδρας εἰσάγωμεν αὐτοὺς τὰ σύμβολα καὶ τὰ παράσημα τῶν ἔργων κομίζοντας, ἰδίαν ἑκατέρῳ πάροδον ἀποδόντες; deinde irridet varia instrumenta in theatris adhibita: larvas, aras, machinas in scaena versatiles, etiamque praemia victoriarum tripodes in ludibrio habet. Sumptum vero magnificum in fabulis agendis impensum crimini ille vertit Atheniensibus: χορηγία πολυτελὴς παρασκευαζέσθω; iterumque: . . . ἂν γὰρ ἐκλογισθῇ τῶν δραμάτων ἕκαστον ὅσου κατέστη, πλέον ἀνηλωκὼς φανεῖται ὁ δῆμος, εἰς Βάκχας καὶ Φοινίσσας καὶ Οἰδίποδας καὶ Ἀντιγόνην καὶ τὰ Μηδείας κακὰ καὶ Ἠλέκτρας, ὧν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς ἐλευθερίας πολεμῶν τοὺς βαρβάρους ἀνάλωσεν.

Neque vero infitiandum est Athenienses valde peccasse, quod salutem reipublicae delectationi postposuerunt ob eamque rem iuste simulque graviter etiam magnus ille Demosthenes cives accusat. At summam iniuriam affert Plutarchus poëtis, quod culpam, quam Athenienses in se admiserunt, illis quodammodo attribuit, qui nihil aliud studebant nisi civium animos delectare moresque excolere. Contra Plutarchus: . . . τοῖς δὲ νικήσασιν ὁ τρίπους ὑπῆρχεν, οὐκ ἀνάθημα τῆς νίκης, ἀλλ' ἐπίσπεισμα τῶν ἐκκεχυμένων βίων καὶ τῶν ἐκλελοιπότων κενοτάφιον οἴκων. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῆς ποιητικῆς τέλη καὶ λαμπρότερον οὐδὲν ἐξ αὐτῶν. Ludicra denique non dubitat ille appellare scripta poëtarum in cap. 8 eiusdem libri: Ἀλλὰ νὴ Δία παιδιὰ τὰ τῶν ποιητῶν. Iniustissimum sane iudicium eoque magis reiciendum, quod non ex rerum inscientia, sed ex malitia proficiscitur!

Plutarchi de poëtis tragicis iudicio penitus perlustrato exquisitoque superest, ut, qualem opinionem ille de **poëtis comicis** habuerit, subtiliter perscrutemur.

Atque **Aristophanes** ille quidem, quem nos sine ulla dubitatione principem comicorum putamus, quotienscunque a Plutarcho excitatur, gravissime compellatur aut certe refellitur. Ne minimam quidem laudem eius uno loco excepto in Plutarchi operibus invenias! Sed ipsum audiamus! Corrigit Aristophanem in vita Themistoclis cap. 19: Θεμιστοκλῆς δ' οὐχ, ὡς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς λέγει, τῇ πόλει τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐξῆψε τοῦ Πειραιῶς. Contemptim loquitur in vita Periclis cap. 30 de „versiculis“ in „Acharnensibus“, qui ad Aspasiam pertinent: . . . .

χρώμενοι — sc. οἱ Μεγαρεῖς — τοῖς περιβοήτοις καὶ δημώδεσι τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρνέων στιχιδίοις· „Πόρνην δὲ Σιμαίθαν ἰόντες Μεγάραδε“ κτέ; vulgares igitur et tritos illos versus nominat. Rursusque vituperatur Aristophanes in libro „de adulatore et amico“ cap. 32: Ἀριστοφάνης δὲ καὶ τὸν Κλέωνα τοῦτο ἐγκαλεῖν φησιν, ὅτι „ξένων παρόντων τὴν πόλιν κακῶς λέγει“ καὶ παροξύνει τοὺς Ἀθηναίους additque Plutarchus monens: Διὸ δεῖ σφόδρα φυλάττεσθαι καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων τοὺς μὴ παρεπιδείκνυσθαι μηδὲ δημαγωγεῖν, ἀλλ' ὀνησιφόρως καὶ θεραπευτικῶς χρῆσθαι τῇ παρρησίᾳ βουλομένους. Atque conviciis quasi obruitur Aristophanes in epitome comparationis Aristophanis et Menandri. De qua comparatione quamquam Volkmannius uberius disseruit in opere, quod supra nominavimus [: p. 334 sqq.:], tamen haud ineptum esse mihi videtur iterum illum locum pertractare.

Nos iudicamus longe aliter de illis duobus poëtis atque Plutarchus. Tantum enim abest, ut Aristophanem ille Menandro praeferat, ut abhorreat ab illo antiquae comoediae principe, quem nos admiratione dignum censemus, eumque prorsus contemnat conviciis, ut supra dictum est, haud paucis adiectis. Τὸ φορτικόν φησι — sc. Πλούταρχος — ἐν λόγοις καὶ θυμελικὸν καὶ βάναυσον ὥς ἐστιν Ἀριστοφάνους . . . Genus dicendi igitur Aristophanis tumidum, scurrile, illiberale appellatur. De auditoribus autem Aristophanis ille haec dicere audet: Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀπαίδευτος καὶ ἰδιώτης, οἷς ἐκεῖνος λέγει, ἁλίσκεται· ὁ δὲ πεπαιδευμένος δυσχερανεῖ. An fortasse doctos suae aetatis ille intellegit? Non enim addubitandum, quin Aristophanes suis temporibus omnes Athenienses arte tenuerit; neque vero praetereundum posteriore tempore novam comoediam, cuius princeps Menander est, vim antiquae comoediae magnopere infregisse vel potius exstinxisse. Docti scilicet offenduntur, ut ait Plutarchus, Aristophanis oratione, quod ille doctissimo cuique, ut Socrati, aut eis, qui docti videri voluerunt, haud raro illusit. Verborum etiam apparatus infestissime vituperatur: Ἔνεστι μὲν οὖν ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ὀνομάτων αὐτῷ τὸ τραγικόν, τὸ κωμικόν, τὸ σοβαρόν, τὸ πεζόν, ἀσάφεια, κοινότης, ὄγκος καὶ δίαρμα, σπερμολογία καὶ

φλυαρία ναυτιώδης. Postremam vocem adeo foedam et indecoram Plutarchum misisse vix credibile est. Quin etiam Aristophanis dictio improbatur: Καὶ τοσαύτας διαφορὰς ἔχουσα καὶ ἀνομοιότητας ἡ λέξις οὐδὲ τὸ πρέπον ἑκάστῃ καὶ οἰκεῖον ἀποδίδωσιν . . . ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ κλήρου ἀπονέμει τοῖς προσώποις τὰ προστυχόντα τῶν ὀνομάτων καὶ οὐκ ἂν διαγνοίης, εἴτε υἱός ἐστιν, εἴτε πατήρ, εἴτ' ἄγροικος, εἴτε θεός, εἴτε γραῦς, εἴτε ἥρως ὁ διαλεγόμενος. Nos autem singulis personis Aristophanem bono consilio sermones scurrilem in modum corruptos adaptasse compertum habemus. Veluti sorte autem personis vocabula attribuisse poëtam nemo, qui aliquantulum Aristophanis fabularum perlegit, dicere audeat. Verum Plutarchum opera poëtae non minus percepisse quam aliorum tragicorum et comicorum ex eo apparet, quod nonnullis locis dicta eius aptissime adhibuit, vel testimoniis illis usus, vel ea improbans.

Porro legimus: Ἀριστοφάνης μὲν οὖν οὔτε τοῖς πολλοῖς ἀρεστός, οὔτε τοῖς φρονίμοις ἀνεκτός. Quam sententiam ab illa: „καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀπαίδευτος καὶ ἰδιώτης, οἷς λέγει, ἁλίσκεται" discrepare constat. Altera discrepantia haec est: ἀμέλει καὶ τὰ μεμιμημένα πρὸς τὸ χεῖρον μεμίμηται. Nonne illud repugnat cum sententia inepte prolata: „ὥσπερ ἀπὸ κλήρου ἀπονέμει τοῖς προσώποις τὰ προστυχόντα τῶν ὀνομάτων"? Jure igitur pro certo habere nobis licet illius comparationis, quae plurima stulta atque inter se repugnantia continet, Plutarchum non fuisse auctorem, aut certe eum, qui hanc comparationem epitomavit, illa dicta Plutarcho supposuisse, sententias eius in deteriorem partem interpretatum.

Atque antiquam comoediam multo inferiorem esse nova comoedia Plutarchum censuisse ex Quaest. Conv. libro 7, quaest. 8, cap. 3 haud difficile cognosci potest, in quo et alia et haec inveniuntur: Τῶν δὲ κωμῳδιῶν ἡ μὲν ἀρχαία διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνάρμοστος ἀνθρώποις πίνουσιν· ἥ τε γὰρ ἐν ταῖς λεγομέναις παραβάσεσιν αὐτῶν σπουδὴ καὶ παῤῥησία λίαν ἄκρατός ἐστι καὶ σύντονος· ἥ τε πρὸς τὰ σκώμματα καὶ βωμολοχίας εὐχέρεια, δεινῶς κατάκορος καὶ ἀναπεπταμένη καὶ γέμουσα ῥημάτων ἀκόσμων καὶ ἀκολάστων

ὀνομάτων. Intemperantiam igitur, levitatem conviciandi, scurrilitatem admodum apertam et fastidiosam indecorisque verbis lascivisque nominibus impletam inesse in comoediis antiquis Plutarchus acerbe questus est.

Contra nova comoedia omni modo laudatur aut certe excusatur: Ἥ τε γὰρ λέξις ἡδεῖα καὶ πεζὴ κατέσπαρται τῶν πραγμάτων, ὡς μήτε ὑπὸ νηφόντων καταφρονεῖσθαι μήτ' οἰνωμένους ἀνιᾶν. Quod iucunda igitur dictio sit et pedestris, id est aliena ab intemperantia vehementiaque, laudi ille vertit poëtis, inprimis Menandro. Ceterum quod ebriis dictionem comoediae novae non molestam esse Plutarchus profitetur, non sane magnam laudem esse in hoc dicto positam arbitramur; immo, scurrilitate antiquae comoediae ebrios magis esse delectatos concedendum est. Sed pergamus: γνωμολογίαι τε χρησταὶ καὶ ἀφελεῖς ὑποῤῥέουσαι καὶ τὰ σκληρότατα τῶν ἠθῶν ὥσπερ ἐν πυρὶ τῷ οἴνῳ μαλάττουσι καὶ κάμπτουσι πρὸς τὸ ἐπιεικέστατον. Utiles quidem sententias atque simplices sermonibus illius comoediae esse inspersas iure Plutarchus laudans profert.

Ut igitur Plutarchus iniquissime de Aristophane iudicat, cum libertatem dicendi convicia, iocos facetiasque scurrilitatem nominet, ita urbanitati Menandri illum tribuisse nimium omnes, qui integrum iudicium sequuntur, facile intellegent. Sed ne Plutarchus quidem potest non concedere commoda, quae illa comoedia praebere videtur, hominibus in seriis rebus occupatis irrita esse haec dicens: Ταῦτα δ' ἀνθρώποις ἄλλο μέν τι πράττουσιν ἴσως οὐδεμιᾶς σπουδῆς ἄξιά ἐστιν additque: ἐν τῷ δὲ πίνειν οὐ θαυμάσαιμ' ἄν, εἰ τὸ τερπνὸν αὐτῶν καὶ γλαφυρὸν ἅμα καὶ πλάσιν τινὰ καὶ κατακόσμησιν ἐπιφέρει, συνεξομοιοῦσαν τὰ ἤθη τοῖς ἐπιεικέσι καὶ φιλανθρώποις. Ad haec obloqui nobis liceat potationes omnino non esse aptas, quae mores ad lenitatem humanitatemque adducant aut certe illarum admirationem una cum animi ardore, qui ex vino sit ortus, conviviis exactis evanescere.

In Lucullo cap. 39 comparat Plutarchus vitam eius imperatoris Romani cum antiqua comoedia; quae comparatio laudi est neque Lucullo neque comoediae: Ἔστι δ' οὖν τοῦ Λουκούλλου

βίου, καθάπερ ἀρχαίας κωμῳδίας, ἀναγνῶναι τὰ μὲν πρῶτα πολιτείας καὶ στρατηγίας, τὰ δ' ὕστερα πότους καὶ δεῖπνα καὶ μονονουχὶ κώμους καὶ λαμπάδας καὶ παιδιὰν ἅπασαν. Quid igitur tantis reprehensionibus antiqua comoedia affecta laus illa mediocris valere potest, quam Plutarchus Aristophani tribuit in Alcibiadis vita cap. 16 haec dicens: . . . . τοῦ δὲ δήμου τὸ πάθος τὸ πρὸς αὐτὸν — sc. Ἀλκιβιάδην — οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστοφάνης ταῦτ' εἴρηκε· „Ποθεῖ μέν, ἐχθαίρει δέ, βούλεται δ' ἔχειν.“?

Neque vero Aristophanem solum, sed alios poëtas, „quorum comoedia prisca est“, Plutarchum parvi facere apparet, quamquam ille compluribus locis poëtarum antiquae comoediae sententiis argumentis vel testimonio usus est, ut in vita Alcibiadis, Periclis, Niciae, in libro „de adulatore et amico.“

Theopompus quidem comicus reprehenditur in vita Lysandri cap. 13 atque nugator appellatur: . . . . ὁ κωμικὸς Θεόπομπος ἔοικε ληρεῖν ἀπεικάζων τοὺς Λακεδαιμονίους ταῖς καπηλίσιν [: argumentatio sequitur :].

Quod pelicem Aspasiam nominaverit **Cratinus** in vita Periclis cap. 24, non laudi ei esse putat Plutarchus: Κρατῖνος δ' ἄντικρυς παλλακὴν αὐτὴν εἴρηκεν ἐν τούτοις· „Ἥραν τέ οἱ Ἀσπασίαν τίκτει Καταπυγοσύνη, παλλακὴν κυνώπιδα.“

De **Eupoli** comico deinde ille contemptim loquitur in vita Cimonis cap. 15: Εἰς ἃ καὶ τὰ Εὐπόλιδος διατεθρύληται περὶ Κίμωνος, ὅτι „Κακὸς μὲν οὐκ ἦν, φιλοπότης δὲ κἀμελής“ κτέ. Εἰ

δ' ἀμελῶν, addit Plutarchus cavillans, καὶ μεθυσκόμενος τοσαύτας πόλεις εἷλε καὶ τοσαύτας νίκας ἐνίκησε, δῆλον, ὅτι νήφοντος αὐτοῦ καὶ προσέχοντος οὐδεὶς ἂν οὔτε τῶν πρότερον οὔτε τῶν ὕστερον Ἑλλήνων παρῆλθε τὰς πράξεις.

Saepius Plutarchus infestissime in **comicos omnino** invectus est eosque variorum vitiorum incusavit. In Periclis quidem vita cap. 13, cum narraret Phidiam, ut fama fuisset, Periclis gratia liberas mulieres excepisse, haec scripsit: Δεξάμενοι δὲ τὸν λόγον οἱ κωμικοὶ πολλὴν ἀσέλγειαν αὐτοῦ κατεσκέδασαν, εἴς τε τὴν Μενίππου γυναῖκα διαβάλλοντες . . . . Homines maledicos deinde atque humiles calumniatores, qui vulgo serviant adulenturque, esse comicos censet Plutarchus haec proferens: Καὶ τί ἄν τις ἀνθρώπους σατυρικοὺς τοῖς βίοις καὶ τὰς κατὰ τῶν κρειττόνων βλασφημίας, ὥσπερ δαίμονι κακῷ τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἀποθύοντας ἑκάστοτε θαυμάσειεν . . . . In cap. 16 ille malignitatem eorum vituperat: . . . . κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσιν οἱ κωμικοὶ — sc. τὴν Περικλέους δύναμιν — Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐτὸν ἑταίρους καλοῦντες.

Rursusque in libro, qui inscribitur „de adulatore et amico" cap. 27 comici valde vituperantur: Ἐπεὶ καὶ τοῖς κωμικοῖς πολλὰ πρὸς τὸ θέατρον αὐστηρὰ καὶ πολιτικὰ πεποίηται· συμμιγνύμενον δὲ τὸ γελοῖον αὐτοῖς καὶ βωμολόχον, ὥσπερ σιτίοις ὑπότριμμα μοχθηρόν, ἐξίτηλον ἐποίει τὴν παῤῥησίαν καὶ ἄχρηστον. Plutarchus autem in magno versatur errore, cum libertatem comicorum vanam fuisse ac non audientium animos vario modo movisse existimet. Quis enim est, qui ignoret comicos omnes illius temporis summos viros quasi in iudicium vocasse, libertatem vero quamvis admixtam scurrilitati ex patriae amore esse ortam? Immo, eo magis laudandi sunt, quod gravissimis civitati Atheniensium temporibus temeritatem illam perniciosissimam eorum, qui contionibus populum excitaverunt, ausi sunt castigare. Pergit Plutarchus:

ὥστε περιῆν κακοηθείας δόξα καὶ βδελυρίας τοῖς λέγουσι, χρήσιμον δὲ τοῖς ἀκούουσιν οὐδὲν ἀπὸ τῶν λεγομένων. Neque minus falsum, nihil utilitatis ad auditores pervenisse ex eorum dictis, qui ipsi plebem admonuerunt, ne illis ducibus confiderent. Peccasse atque errasse quidem multum comicos, cum iocularia nimis iactitarent virosque optime meritos illuderent, nemo est, qui infitietur.

Gravissimum vero argumentum a comoedia Athenienses prorsus abhoruisse ex eo depromere Plutarchus sibi visus est, quod illi lege interdixerunt, ne quis Areopagita comoediam scriberet; in libro enim „de gloria Atheniensium“ cap. 5 sic locutus est: Τῶν δὲ δραματοποιῶν τὴν μὲν κωμῳδιοποιίαν οὕτως ἄσεμνον ἡγοῦντο καὶ φορτικόν, ὥστε νόμος ἦν μηδένα ποιεῖν κωμῳδίας ἀρεοπαγίτην.

Quis risum teneat, cum talia audierit? Nimirum non esse dignitatis areopagitarum comoediis scribendis iocum movere populo Athenienses censebant. An quisquam eorum, qui summo civitatis Atheniensium magistratu functi iamque aetate provecti erant, in animum inducere potuit comoedias componere? Nonne Plutarchum ipsum, cum talia proferat, „ληρεῖν“ videri iure arbitrari nobis licet?

Quae cum ita sint, satis demonstrasse videmur vilia argumenta Plutarchum exhibuisse.

Reliquum autem est, ut, quanti **novae comoediae** poëtas ille putaverit, perspiciamus. Ceterum illius generis comicorum Philemonem tantum atque Menandrum poëtas eum attulisse reperimus.

Philemonem quidem comicum uno loco laudans commemorat Plutarchus in libro „de poëtis audiendis“ cap. 13, quo praescribit: . . . φέρειν δὲ πρᾴως καὶ σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ γέλωτας· μάλιστα μὲν τὸ τοῦ Φιλήμονος ἔχοντας πρόχειρον· „Ἥδιον οὐδέν, οὐδὲ μουσικώτερον ἔστ' ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.“

At saepius **Menandri** sententias ille proposuit.

Confutatur quidem Menander in dissertatione „de tranquillitate animi“ cap. 15: . . . . οὐ γάρ, ὡς ὁ Μένανδρός φησιν· „Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαραστατεῖ εὐθὺς γενομένῳ“, cum Empedoclis dictum probetur, qui ait: „διτταί τινες ἕκαστον ἡμῶν γενόμενον παραλαμβάνουσι . . . μοῖραι“; in eademque dissertatione cap. 19: . . . πολλοὶ καὶ τὸ τοῦ Μενάνδρου πεφρίκασιν· „οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ζῶντα Τοῦτ' οὐ πείσομαι“. Addit Plutarchus: ἐκεῖνο μέντοι καὶ πρὸς τὸν Μένανδρον ἔχομεν εἰπεῖν· „οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ζῶντα Τοῦτ' οὐ πείσομαι“, ἀλλ' ἔστιν εἰπεῖν· „τοῦτο οὐ ποιήσω, οὐ ψεύσομαι, οὐ ῥᾳδιουργήσω κτέ.“ Rursusque refellitur poëta in „Amatorio“ cap. 18: . . . οὐ γὰρ μανθάνομεν γέ που τοῦ Μενάνδρου λέγοντος, οὐδὲ συνίεμεν· „Καιρός ἐστιν ἡ νόσος ψυχῆς· ὁ πληγεὶς δ' [: εἷς ὁδὶ :] τιτρώσκεται“. ἀλλὰ ὁ θεὸς αἴτιος, τοῦ μὲν καθαψάμενος, τὸν δὲ ἐάσας. Corrigitur deinde illius sententia: „Τρόπος ἔσθ' ὁ πείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λόγος“ in „praeceptis gerendae reipublicae“ cap. 5: ἐπανορθωτέον τὸ τοῦ Μενάνδρου [: versus sequitur :] καὶ γὰρ ὁ τρόπος καὶ ὁ λόγος.

Multo maiorem autem laudem ille Menandro haud paucis locis impertit, velut in vita Alexandri Magni cap. 17, in quo haec scripsit: Ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἔκπληξιν καὶ ὄγκον; additque: Δηλοῖ καὶ Μένανδρος ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παράδοξον·

„ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο“ κτέ. Laudatur deinde poëta in „Consolatione ad Apollonium“ cap. 5: . . . . ἄν τις οὐκ ἀπεικότως εἴποι . . . . καὶ τὸ ὑπὸ Μενάνδρου ῥηθέν· „Εἰ γὰρ ἐγένου σύ, Τρόφιμε“ κτέ. in eademque dissertatione cap. 34 magna laude addita auctore utitur poëta Plutarchus: . . . προσμαρτυρήσας τῷ καλῶς ὑπὸ Μενάνδρου ῥηθέντι τούτῳ· „Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος“. Eiusdemque versibus eos, qui unum vitae genus molestia putant vacare, erroris admonet in libro „de tranquillitate animi“ cap. 3: τοὺς μὲν γὰρ ἀφωρισμένους ἕνα βίον ἄλυπον νομίζοντας ἱκανῶς ὁ Μένανδρος ὑπομιμνήσκει λέγων· „Ὤιμην ἐγὼ τοὺς πλουσίους, ὦ Φανία“ κτέ. Cumque in dissertatione „de fraterno amore“ cap. 3 dicat: ὡς ἀφίλους καὶ ἀμίκτους καὶ μονοτρόπους ζῆν μὴ δυναμένους — sc. ἡμᾶς — μηδὲ πεφυκότας, auctorem laudat poëtam: ὅθεν ὁ Μένανδρος ὀρθῶς· „Οὐκ ἐκ πότων καὶ τῆς καθ' ἡμέραν τρυφῆς“ κτέ; in eademque dissertatione cap. 20: Τὸ δὲ Μενάνδρειον ὀρθῶς ἔχον, ὡς: „Οὐδεὶς ἀγαπῶν αὐτὸς ἀμελεῖθ' ἡδέως“. Rursusque in libro „de cupiditate divitiarum“ cap. 4 Plutarchus poëtae assentitur: ἐπεὶ τήν γε χρηματικήν, ὥς φησιν ὁ Μένανδρος, εἷς ἂν φίλος ἀπαλλάξειεν εὐεργετήσας.

Menandrum autem eiusque fabulas haud ambigue Plutarchum Aristophani et antiquae comoediae anteposuisse iam supra satis demonstratum est itemque in illa comparatione Menandrum laudibus quasi cumulatum esse supra vidimus.

Itaque haud vehementer erramus, si Plutarchum secundum Homerum Hesiodumque omnium poëtarum Menandrum plurimi fecisse arbitramur.

Iam vero ad finem pervenimus. Quid autem aliud potest affirmari nisi Plutarchum iniquissime de poëtis scaenicis uno Menandro excepto iudicasse? Nam etsi concedendum est summo veritatis studio incensum illum vitas ad fidem historiae prodidisse

memoriae, tamen haud facile quisquam inveniatur, qui eundem, cum de poëtis scaenicis iudicaret, aequitatem minime secutum esse possit refellere. Qui cum alieno esset animo in illos poëtas neque eorum ingenium satis perspectum haberet, etiam de eorum virtutibus male existimavit. Unde factum est, ut et tragicos poëtas despiceret et poëtas antiquae comoediae prorsus aversaretur. Atqui quanta auctoritate atque laude quondam poëtae scaenici floruissent, Plutarchum ignoravisse nequaquam credimus.

Itaque haud ineptum est, si Plutarcho obtrectationem quandam imputamus illudque Taciti: „sine ira et studio“ in iudiciis certe de poëtis prolatis minus eum observasse optimo, ut nobis videmur, iure tenemus.

Verzeichnis der in früheren Jahren den Jahresberichten des Gymnasiums in Neuburg a. D. beigegebenen wissenschaftlichen Beilagen.

*1811: J. Ph. Brunnemayr, erläuterte und begründete Ansicht der neuesten Studien-Organisation (v. J. 1808).
*1825: G. A. Heigl, »die auf uns gekommenen Tragödien des Sophokles können überarbeitet sein.«
*1830: A. Mang, A. Horatii Flacci satira libri primi nona.
1831: J. G. Grieser, Circuli area cycloidi desumpta.
*1832: A. A. Cammerer, Bernard Gustav, Markgraf zu Baden und Hochberg, der hl. röm. Kirche Cardinal und Fürstabt zu Kempten und Fulda.
1833: F. J. Platzer, Germania und die Bojer des Tacitus.
1834: J. G. Grieser, einige logarithmisch-trigonometr. Relationen.
1836: C. Clesca, Attila nach einem Gesandtschaftsbericht von Priscus.
1839: W. Scheidler, die regulären Polyeder.
1842: Fr. C. Fr. Clesca, Baldes Leben und Schriften.
1845: J. J. Kaiser, über die menschliche Seele.
1846: A. Mang, Vindelicien, Raetien und Noricum zur Zeit der Völkerwanderung.
1847: Fr. v. P. Lechner, sprachliche Bemerkungen zur gotischen Bibelübersetzung.
1848: C. Clesca, das Gymnasium illustre oder die pfalzgräflich Neuburgische Landesschule zu Lauingen v. J. 1561—1616.
1849: W. Scheidler, die normal enteckten regulären Polyeder.
1850: J. J. Kaiser, die Verbindung von Geist und Materie im Menschen.
1851: J. Ratzinger, Versuch einer Geschichte der Studienanstalt in Neuburg a/D.
1852: J. B. Gerlinger, die griechischen Elemente in Schillers Braut von Messina.
1853: F. Kemmer, Andeutungen zu einer englischen Wort- und Satzlehre für Deutsche.
1854: A. Mang, das erste Buch der Aristotelischen Topik.
1856: W. Scheidler, die normal überflächten regulären Polyeder.
*1858: Dr. J. B. Gerlinger, Fatum und Nemesis in der dramatischen Dichtung, eine ästhetische Studie.

---

* vergriffen.

1859: F. Kemmer, Beiträge zur Lehre von der englischen Aussprache.
1860: W. P. Nikl, kurze Darstellung der Fehler und Gebrechen durch welche Athen seine Unabhängigkeit verlor.
1861: Val. Mayring, des Heron aus Alexandrien geometrische Definitionen.
1862: J. Ratzinger, Schicksale Neuburgs zur Zeit des dreissigjährigen Krieges.
1863: F. S. Romeis, de Aiacis Sophoclei compositione.
1865: A. Ducrue, das Parallelogramm der Kräfte.
1866: Fr. X. Binhack, Grundbegriffe des antiken Münzwesens.
1867: W. P. Nikl, Blicke in die Etymologie der deutschen Sprache, erste Abteilung.
1868: F. S. Romeis, Jakob Balde und seine Dichtungen.
1869: W. P. Nikl, Blicke in die Etymologie der deutschen Sprache, zweite Abteilung.
1870: W. P. Nikl, Blicke in die Etymologie der deutschen Sprache, dritte Abteilung.
*1871: W. P. Nikl, Blicke in die Etymologie der deutschen Sprache, vierte Abteilung.
*1872: H. Loë, Zur Feier des 400jährigen Jubiläums der Ludwig-Maximilians-Universität in München.
1874: Franz Ser. Romeis, Plutarchs Biographien als Schullektüre.
1876: J. Seelos, über den deutschen Unterricht und die deutsche Privatlektüre in der I. und II. Gymnasial-Classe.
1877: J. Seelos, über den deutschen Unterricht und die deutsche Privatlektüre in der I. und II. Gymnasial-Classe, zweite Abteilung.
1880: Dr. Nik. Feeser, Friedrich der Siegreiche, Kurfürst von der Pfalz 1449—1476.
1881: Dr. Fried. Eberl, Studien zur Geschichte der zwei letzten Agilulfinger.
1882: Dr. Ferd. Ruess, über griechische Tachygraphie.
1883: Dr. Ferd. Ruess, L und die Durchschneidung in den tironischen Noten.
1884: Alf. Schmitz, aus dem Gebiete der nicht euklidischen Geometrie.
1885: Dr. Specht, die Einheit der Kirche nach dem h. Augustin.
1886: Fr. Abert, die Komparationsgrade bei Homer und den Tragikern.
1887: Dr. Alf. Schmitz, über eine bemerkenswerte Raumkurve fünfter Ordnung.

* vergriffen.

1888: Fried. Beck, les epistres sur le Roman de la Rose par Christine de Pizan.
1889: G. Maurer, Kosmologie (1. Teil).
1890: G. Maurer, Kosmologie (2. Teil).
1891: Dr. H. Stadler, Die Quellen des Plinius im 19. Buche der naturalis historia.
1892: A. Patin, Heraklitische Beispiele (1. Hälfte).
1893: A. Patin, Heraklitische Beispiele (2. Hälfte).
1894: G. Froschmaier, Quellenbeiträge zur Geschichte des Pfalzgrafen Wolfgang Wilhelm von Neuburg.
1895: Fried. Beck, Ungedruckte Gedichte des Simone Serdini da Siena nebst einer Kanzone des Leonardo Bruno d'Arezzo.
1896: Fried. Beck, Die Metapher bei Dante, ihr System, ihre Quellen.
1897: Dr. Al. Hämmerle, Studien zu Salvian, Priester von Massilia, II. Teil.
1898: Aug. Hafner, Quaestiunculae Plinianae. Cum appendice: De Cornelii Nepotis librorum de viris illustribus numero.
1899: Dr. Al. Hämmerle, Studien zu Salvian, Priester von Massilia, III. Teil.